TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ 6.10.2016
Neuvotteleva virkamies
Martta Halonen

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan työ- ja elinkeinojaosto 7.10.2016

HE 134/2016 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2017

Teema: Venäjälle suuntautuva vienti (Pl 32); Erityisesti;
- Ajankohtaiskatsaus Venäjälle suuntautuvan viennin tilanteesta ja tulevaisuudennäkymistä
- Miten on varauduttu pakotteiden jälkeiseen aikaan? Mahdolliset kehittämishaasteet

1. Venäjälle suuntautuva vienti ja tulevaisuudennäkymät

Vientimaana Venäjä on viidennellä sijalla Saksan, Ruotsin, Yhdysvaltojen ja Alankomaiden jälkeen. Vuonna 2008 Venäjä oli Suomen suurin vientimaa ja vuosina 2009 – 2014 Venäjän asema Suomen vientimaana vaihteli toisen ja kolmannen sijan välillä. Tuonnissa sekä Saksa että Ruotsi ovat kirineet ohi Venäjän ja pudottaneet Venäjän kolmannelle sijalle. Viimeksi Venäjä oli vasta Suomen kolmanneksi suurin tuontimaa vuonna 2002. Tammi-heinäkuussa 2016 Venäjän osuus Suomen tavaraviennistä oli 5,4 prosenttia ja tuonnista 10,7 prosenttia.

Vienti Venäjälle väheni 21 prosenttia heinäkuussa 2016 verrattuna heinäkuuhun 2015. Tammi-heinäkuun viennin arvo putosi 13 prosenttia viime vuodesta ja oli arvoltaan 1,6 miljardia euroa. Tuonti Venäjältä madaltui heinäkuussa kahdeksan prosenttia ja tammi-heinäkuussa kuusi prosenttia vuoden takaisesta. Tammi-heinäkuussa tuonnin arvo oli 3,3 miljardia euroa.

Vienti Venäjälle	**2015**			**2016 (1-7)**		
	milj. e	**osuus %**	**muutos %**	**milj. e**	**osuus %**	**muutos %**
0 Elintarvikkeet	103	3,3	-66	57	3,6	-7
33 Öljy ja öljytuotteet	145	4,6	-33	81	5,0	-2
5 Kemialliset aineet ja tuotteet	770	24,4	-19	386	24,1	-18
64 Paperi ja pahvi	386	12,2	-22	205	12,8	-7
65, 84-85 Tekstiilit, vaatteet ja jalkineet	101	3,2	-33	40	2,5	-30
66 Rakennusaineet	44	1,4	-41	19	1,1	-31
67-69 Metallit ja metallituotteet	181	5,7	-31	91	5,7	-20
71-74 Teollisuuden koneet, moottorit	592	18,7	-36	312	19,5	-8
75-77 Sähkökoneet ja -laitteet	350	11,1	-31	168	10,5	-14
78, 79 Kuljetusvälineet	152	4,8	-38	52	3,3	-14
87 Kojeet ja mittarit yms.	66	2,1	-21	33	2,1	+33
Muut tavarat	268	8,5	-37	156	9,8	-2
Yhteensä	3158	100	-32	1600	100	-13

Suomen ja Venäjän välinen kauppa on vähentynyt pääosin öljyn hinnan laskun, Venäjän vaisun kysynnän ja ruplan heikentymisen vuoksi sekä heikentyneen investointitavaroiden kysynnän takia. EU:n asettamat henkilöihin ja yhteisöihin kohdistuvat varojen jäädyttämiset ja matkustusrajoitteet samoin kuin sektorikohtaiset pakotteet ovat vaikuttaneet vain vähäisesti Suomen vientiin. Venäjän tuontielintarvikkeille asettamilla vastapakotteilla on ollut suurempi merkitys. Pakotteiden alaisten tuoteryhmien osuus oli vuosina 2011-2013 noin viisi prosenttia Suomen tavaraviennistä Venäjälle ja vuonna 2015 näiden tuotteiden osuus oli enää 0,1 prosenttia Suomen koko Venäjän-viennistä. Myös Venäjän julkisten hankintojen kotimaisuutta suosivilla käytännöillä on ollut supistava vaikutus Suomen vientiin.

Suomen Pankin BOFIT -siirtymätalouksien tutkimuslaitoksen ennusteen mukaan Venäjän BKT elpyy vähitellen vuonna 2017, mutta kasvu jää hitaaksi muun muassa riittämättömien investointien takia. Kun talous toipuu ja Venäjän vientitulot lisääntyvät, tuonti alkaa kasvaa maltillisesti. Pitkän aikavälin kasvuarviot ovat 1–1,5 prosenttia vuodessa. Riittämättömien investointien lisäksi kasvua rajoittaa esimerkiksi Venäjän negatiivinen väestö- ja työvoimakehitys. Talouden kasvua auttaisi ratkaisevasti, jos Venäjällä toteutettaisiin markkinoiden toimintaa edistäviä järjestelmäuudistuksia sekä luovuttaisiin nykyisin vallitsevasta linjasta, joka on lisännyt taloutta sisäänpäin kääntäviä ja markkinoiden toimintaa rapauttavia rajoituksia.

Venäjän maltillisen talouskasvun myötä Suomen vienti Venäjälle piristynee hieman yksityisen kulutuksen osalta. Investointihyödykkeiden viennin osalta ei ole odotettavissa kasvua ilman investointeja. Venäjällä käynnissä oleva tuonninkorvausohjelma voi tarjota mahdollisuuksia suomalaisyrityksille siinä tapauksessa, että tuotannon modernisointiin investoidaan.

2. Miten Venäjän viennissä on varauduttu pakotteiden jälkeiseen aikaan?

Suomen ja Venäjän välinen kauppa alkoi hidastua jo vuonna 2012. Pakotteita suurempia huolia ovat Venäjän taloudellisen tilanteen kehittyminen, öljyn hinta ja ruplan kurssikehitys. Venäjän heikentynyttä taloustilannetta selittää ennen kaikkea talouden raaka-aineriippuvuus ja se, ettei Venäjä ole monipuolistanut talouttaan tavoitteista ja puheista huolimatta.

Vaikka venäläisten ostovoima on heikentynyt ja investoinnit ovat vähissä, suomalaisyritykset eivät ole poistuneet Venäjän markkinoilta muutamaa yksittäistapausta lukuun ottamatta. Suomen maakuva ja maine ovat edelleen vahvoja Venäjällä ja suomalaisyritykset ovat pyrkineet säilyttämään markkina-asemansa vallitsevassa tilanteessa. Venäjällä toimii arviolta 400 - 500 suomalaista yritystä, joista valtaosa toimii Pietarin kaupungin ja Leningradin alueella. Venäjälle sijoittuneet suomalaisyritykset ovat sopeuttaneet toimintaansa vallitsevaan tilanteeseen. Venäjällä toimivat suomalaisyritykset ovat onnistuneet sopeuttamaan toimintaansa hieman paremmin kuin vientiyritykset. Kaikkien yritysten toimintaan vaikuttaa ruplan epävakaa kurssi, ja sen mukanaan tuoma ennakoimattomuus. Erityisesti Suomesta Venäjälle vientiä harjoittavat yritykset ovat kärsineet ruplan kurssin heikkenemisestä. Yritykset, joilla on Venäjällä tuotantoa ja vientiä, voivat puolestaan hyötyä ruplan heikosta kurssista. Suomalaisyrityksille haasteita aiheuttavat talouskriisi, investointilaman takia pudonnut investointihyödykkeiden kysyntä, asiakkaiden rahoitusvaikeudet, kulutuskysynnän lasku sekä lisääntynyt protektionismi esimerkiksi julkisten hankintojen kotimaisuusmäärittelyissä. Myös ennakoimattomat muutokset säädösympäristössä sekä ylimääräiset viranomaistarkoitukset häiritsevät yritysten toimintaa.

Valtionhallinto ei ole vähentänyt rahoitusta ja ohjelmia yritysten Venäjälle kansainvälistymiseen liittyen. Yritysten kiinnostus Venäjän markkinoita kohtaan on jonkin verran laskenut, mikä näkyy esimerkiksi yritysten vähentyneenä kiinnostuksena vienninedistämismatkoja kohtaan. Jos pakotteet poistuvat, sekä yritykset että valtio voivat reagoida nopeasti uuteen tilanteeseen ja aktivoida Venäjä-toimintoja.

3. Toimenpiteet Venäjälle suuntautuvan viennin edistämiseksi

Suomen ja Venäjän hallitustenvälinen talouskomissio

TEM ylläpitää ja kehittää suoria suhteita Venäjän federaatioon sekä eri alueiden viranomaisiin elinkeinoelämälle tärkeissä kysymyksissä. Tärkein elinkeinoelämää tukeva viranomaistason yhteistyörakenne on Suomen ja Venäjän hallitustenvälinen talouskomissio työryhmineen. TEM:n vastuulla on talouskomission 24 työryhmästä kuusi toimialatyöryhmää ja yhdeksän aluetyöryhmää. Työryhmät ovat kokoontuneet myös pakotepolitiikan aikana. Talouskomission yhteiskokous pidetään kolmen vuoden tauon jälkeen Moskovassa 23.11. Talouskomission työryhmien tavoitteena on edistää suomalaisten yritysten suoria kauppasuhteita ja investointeja sekä suomalaisyritysten vienti- ja etabloitumispyrkimyksiä Venäjällä.

Team Finland

Team Finland toimii suunnitelmallisesti suomalaisyritysten viennin edistämiseksi. Venäjän Team Finland on mukana usean eri kasvuohjelman toteuttamisessa ja järjestää esimerkiksi vienninedistämismatkoja Venäjän eri alueille sekä tarjoaa arvovaltapalveluita suomalaisyrityksille, raportoi suomalaisten yritysten kaupanesteistä sekä pyrkii vaikuttamaan toimintaympäristöön. Suomalais-Venäläinen kauppakamari on merkittävä Team Finland -toimija, jolle on keskitetty julkiset vienninedistämistoiminnot Venäjän osalta.

Kasvuohjelmat

Käynnissä on useita valtionavusteisia kasvuohjelmia, joissa Venäjä on yhtenä kohdemarkkinana. Kasvuohjelmilla pyritään tukemaan pk-yritysten kansainvälistymistä, edistämään yritysten kytkeytymistä globaaleihin arvoverkostoihin sekä lisäämään vientiä. Pakotetilanteen jatkumisen takia ei ole tehty muutoksia kasvuohjelmien suuntautumisiin. Venäjä on yksi kohdemarkkina seuraavissa TEM:n rahoittamissa kasvuohjelmissa: Agrotechnology, eCommerce Goes Global, Finland Care, Finrelax, Food from Finland, Innovative Bio Products ja Maritime and Offshore from Finland.

Vienninrahoitus

Venäjän heikentynyt talous on vaikuttanut negatiivisesti Suomeen vientiin ja vientitakuiden kysyntään Venäjälle. Keskipitkän ja pitkän maksuajan vientitakuiden kokonaismäärä on pudonnut vuoden 2016 aikana noin 270 miljoonalla eurolla. Lyhyen maksuajan luottovakuutuksen määrä on pysynyt ennallaan. Finnveran vientitakuuvastuut 4.10.2016 olivat 1,28 miljardia euroa. Finnvera-konsernissa noudatetaan EU:n asettamia Venäjään kohdistuvia pakotteita harkittaessa osallistumista viennin rahoitukseen Venäjälle. Lähes kaikki Suomen vienti Venäjälle tapahtuu kuitenkin länsimaiden sanktioimattomilla sektoreilla.

Finnvera esiintyy eri tilaisuuksissa Suomessa ja Venäjällä ja pitää esillä vientitakuiden saatavuutta. Vientitakuita voidaan jatkuvasti myöntää lyhyen maksuajan luottovakuutuksen lisäksi myös pitkälle maksuajalle ja suuriin hankkeisiin pakotteiden sallimissa rajoissa.

ENI CBC -ohjelmat

Suomen ja Venäjän välisellä rajalla toteutetaan vuosina 2014–2020 kolmea EU:n ulkorajayhteistyöohjelmaa (ENI CBC): Kolarctic, Karelia ja Kaakkois-Suomi -Venäjä. Ohjelmat ovat jatkoa vuosina 2007–2013 toteutetuille ohjelmille. EU:n komissio hyväksyi ohjelmat joulukuussa 2015. ENI CBC -ohjelmien teemat vaihtelevat ohjelmittain, mutta kaikille ohjelmille yhteisiä painopisteitä ovat elinkeinoelämän kehittäminen, ympäristönsuojelu sekä rajojen hallinta ja turvallisuus.